

KIRIM TATARCADA MOĞOLCA ALINTI KELİMELEER

İşılşay İŞIKTAŞ SAVA*

ÖZ

Cengiz Han'ın torunu Batu Han ve ordularının 1239-1240 yıllarında Karadeniz'in kuzey bozkırları ve Kırım yarımadasını ele geçirip Altın Orda devletini kurması, zaman içerisinde Altın Ordu'nun dağılması ve Kırım, Kazan, Astrahan gibi hanlıkların ortaya çıkmasıyla Kıpçak Türkçesinin bir kolu olan Kırım Tatarca ile Moğolca arasında bir dil ilişkisi başlamıştır. Bugün Kırım, Özbekistan, Romanya, Türkiye'de hayatını devam ettiren Kırım Tatarlarının dilinde Moğolcadan geçen kelimeler bulunmaktadır. Bugüne kadar Kırım Tatarcada var olan Moğolca kelimeler üzerine başlı başına bir çalışma yapılmamıştır. Türk dili ve lehçelerinin tarihî ve çağdaş dönemlerinde bünyesinde barındırdıkları Moğolca kelimeler hakkında N. Poppe, J. R. Krueger, L. V. Clark, W. Zajackowski, St. Kalujinski, E. F. İsbertin, Á. Birtalan, É. Csáki, É. K. Nagy, Cl. Schönig, E. Z. Abdullayev, A. Caferoğlu, H. Eren, R. R. Arat, O. N. Tuna, T. Gülensoy, O. F. Sertkaya, A. G. Sertkaya, Z. Ölmez ve M. Ölmez gibi bilim adamlarının çeşitli çalışmaları mevcuttur. Ancak mevcut çalışmalarda Kırım Tatarcadaki veriler bunlar içerisinde ya hiç yer almamış ya da bazı kelimelere değinilmekle yetinilmiştir. Bu çalışmada, Moğolcadan Kırım Tatarcaya geçmiş olan kelimelerin fonetik, morfolojik ve semantik özellikleri Kırım Tatarca sözlük ve gramerlerinden hareketle incelenecek, diğer çalışmalarla yapılan mukayeselerle birlikte bu kelimelerin Kırım Tatarcadaki kullanımları hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kırım Tatarca, Moğolca, Alıntı Kelimeler.

MONGOLIAN LOAN WORDS IN CRIMEAN TATAR

ABSTRACT

After Genghis Khan's grandson Batu Khan and his armies captured the Crimean peninsula in 1239-1240 and established the Golden Horde state, the Golden Horde broke up over time and Crimean, Kazan and Astrakhan khanates emerged. Eventually a language relationship started between Crimean Tatar and Mongolian. Today, there are Mongolian words in the language of the Crimean Tatars, who live in Crimea, Uzbekistan, Romania and Turkey. To date, no particular study has been performed on Mongolian words existing in Crimean Tatar. N. Poppe, J. R. Krueger, L. V. Clark, W. Zajackowski, St. Kalujinski, E. F. Isbertin, Á. Birtalan, E. Csáki, E. K. Nagy, Cl. There are various studies of scientists such as Schönig, E. Z. Abdullayev, A. Caferoğlu, H. Eren, R. R. Arat, O. N. Tuna, T. Gülensoy, O. F. Sertkaya, A. G. Sertkaya, Z. Ölmez and M. Ölmez have studies about Mongolian words that Turkic dialects have in their historical and contemporary periods. However, in the current studies, the data in the Crimean Tatar language were either not included in them or only a few words were mentioned. In this study, the phonetic, morphological and semantic features of the words that have been borrowed from Mongolian to Crimean Tatar will be examined based on the Crimean Tatar dictionaries and grammars, and evaluations will be made about the use of these words in Crimean Tatar together with comparison to other studies.

Keywords: Crimean Tatar, Mongolian, Loan Words.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 27.07.2022; Yayına Kabul Tarihi: 01.09.2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, ANKARA; ORCID: 0000-0001-7504-7960, E-posta: isilay.sava@hbv.edu.tr

Giriş

İnsanların birbirleriyle olan münasebetlerini belirlemede asli unsur olarak düşünülen dil, toplumların birbirleriyle olan münasebetlerinde de vazgeçilmez bir vasıta. Millet kavramını oluşturan ve milletleri başka milletlerden ayırmada en belirgin özelliktir. Bir toplum başka bir toplumla ticari, dinî, kültürel ya da tarihî sebeplerle bir temasta bulunduğu bu durum ilk önce dile yansır. Etkileşimde bulunulan toplumla iletişim kurarken o toplumun dili öğrenilir ve kendi dilini de o topluma öğretme çabaları gelişir. Bu kimi zaman gramer kitabı yazarak kimi zaman sözlük kaleme alarak tarihe geçer. Kimi zaman da dillerin, dolayısıyla toplumlar arası ilişkilerin izlerini dillerin içinde alıntılanan kelimelerde görürüz.

Sosyo-lengüistik'in içinde yer alan bu münasebetlerin dil bilimi açısından ele alınışı *Languages in Contact* (Weinreich, 1953) "İlişkideki Diller" adlı kitapla ilim dünyasında bir sistematiğe oturtulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, daha sonraki çalışmaların katkılarıyla dillerin birbirlerini etkileme alanlarını ve şekillerini inceleyen ve *ilişki dilbilimi* adı verilen yeni bir alan doğmuştur (Clyne, 1987; Goebel, 1996, 1997; Thomson, 2001). Bu alan içinde dil ilişkilerinde kelime alışverişi için *alıntı* (Karaağaç, 2013, s. 99; Yıldız, 2020, s. 4), ödünçleme (Kerimoğlu, 2014, s. 284) gibi çeşitli terimler kullanılmıştır (Johanson, 2007, s. 28-29; Sava, 2016, s. 130). Bilim adamları alıntılanan kelimeleri *ödünç söz*, *melez söz* ve *anlam aktarması* olmak üzere üç gruba ayırmıştır (Buran, 2006, s. 3; Karaağaç, 2013, s. 99, 103-104; Kerimoğlu, 2014, s. 284).

Dünya dilleri arasındaki kelime alışverişleri ve etkileşimi zaman zaman genetik akrabalıklarla, zaman zaman da coğrafi ve siyasi sebeplere bağlı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde bazı Türkologlar tarafından Altay dilleri teorisi içinde Türkçe, Moğolca ve Mançu-Tunguz dilleri arasındaki dil yakınlığı genetik akrabalıklarla bağdaştırılırken, bazı Türkologlar tarafından ise genetik akrabalık olmadığı ancak tarihî, coğrafi ve siyasi sebeplerle dil yakınlığının oluştuğuna dikkat çekilmiştir (Ercilasun, 2004, s. 17-27; Ersoy, 2012, s. 45).

Moğolca ile Kıpçak Türkçesinin bir kolu olan Kırım Tatarca arasında dil münasebetleri 12. yüzyıla özellikle Cengiz Han döneminden itibaren Moğollarla Türklerin iç içe olmalarına kadar gitmektedir. Bu münasebetler Cengiz Han'ın varislerinden Batu Han'ın 13. yüzyılda Karadeniz'in kuzeyinde ve Kırım'da Altın Orda'yı kurması, Kırım Hanlığı'nın Altın Orda'nın bir mirasçısı olarak 1783'e kadar varlığını sürdürmesi ile gelişmiştir. Günümüzde varlığını Kırım, Romanya, Türkiye ve Özbekistan'da sürdürmekte olan Kırım Tatarcada, Moğolcadan geçen kelimeler görülmektedir.

N. Poppe, J. R. Krueger, L. V. Clark, W. Zajackowski, T. Kalujinski, E. F. İşbertin, Á. Birtalan, É. Csáki, É. K. Nagy, C. Schönig, E. Z. Abdullayev, A. Caferoğlu, H. Eren, R. R. Arat, O. N. Tuna, T. Gülensoy, O. F. Sertkaya, A. Sertkaya, Z. Ölmez ve M. Ölmez gibi bilim adamlarının Türkçede ve Türkçenin lehçelerindeki Moğolca alıntılar üzerine çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalarda Moğolcadan Kırım Tatarcada geçmiş olan kelimelere ya kısmen değinilmiş ya da hiç yer verilmemiştir.

Bu çalışmada Moğolcadan Kırım Tatarcaya geçen 29 isim, 6 fiil ve bu isim ve fiillerden Türkçe eklerle türetilmiş kelimeler, Kırım Tatarca gramer ve sözlüklerden hareketle incelenecek, diğer çalışmalarla yapılan mukayeselerle birlikte bu kelimelerin Kırım Tatarcadaki kullanımları hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

1.1. Moğolcadan Alıntı Kelimeler Üzerine Yapılan Çalışmalarda Kırım Tatarcanın Durumu

Kırım Tatarcadaki Moğolca kelimeler hakkında elimizde başlı başına bir çalışma mevcut değildir. Bugüne kadar yazılmış çalışmalardan Éva Csáki'nin *Middle Mongolian*

*Loan Words in Volga Kipchak Languages*¹ adlı eserinde her kelimenin altında yer alan *Other Kipchak* alt başlığının içinde Kırım Tatarca verilerin geçtiği görülmektedir. Ancak burada tespit edilen kelimelerin içinde Kırım Tatarcada var olduğu hâlde yer verilmeyen kelimeler de bulunmaktadır. Kitapta yer verilmeyen kelimelerden üçü hakkında Işıl İşıktaş Sava'nın "Moğolcadan Kırım Tatarcaya Geçen 'erkele-, töle-, yalğa-' Fiilleri Üzerine" adlı çalışması vardır (2016). Işıl İşıktaş Sava'nın "Dobruca Kırım Tatar Ağzında Yaşayan ve Kırım Tatar Edebî Dilinde Var Olmayan Moğolca Alıntılar" adlı çalışması bu sahadaki başka bir örnektir (2017). Yine Éva Csáki'nin Karaçay-Malkar Türkçesindeki Moğolca kelimeleri incelediği "Karaçay-Balkar'da Orta Moğolca Alıntı Fiiller (2006b)" adlı çalışmasında bazı kelimelerin açıklamalarında diğer Türk lehçelerinden örneklere yer verirken Kırım Tatarcadan kelimelere de değindiği görülmektedir.

1.2. Yöntem ve Kapsam

Bu makalede daha önce yapılmış çalışmalarda (Gülensoy, 1974; Gülensoy, 1984; Sertkaya, 1992; Csáki, 2006a; Csáki, 2006b; Gülensoy, 2008; Ivanics, 2002; Çiçek, 2015) Moğolca olduğu tespit edilen kelimeler incelenmiş, yeri geldikçe *Moğol Yazı Dilinin Grameri* (Poppe, 2016), *Moğolca İbni Mühennâ Lügati* (Gül, 2016), *Moğolca-Türkçe Sözlük* (Lessing, 2003), *Türkçe-Moğolca Çalışmaları* (Clauson, 2017), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü* (Toparlı, 2003) gibi eserlerden faydalanılmıştır. Bu kelimelerin Kırım Tatarcasında var olup olmadıkları *Qırımtatarca-Rusça Luğat* (Üseinov, 2005)², *Qırımtatarca-Rusça-Ukraince Luğat* (Üseinov, 2008)³, *Qırımtatarca-Rusça Luğat* (Üseinov, 1994), *Krımskotatarsko-Russkiy Slovar* (Asanov vd. 1998), *Dobruca Kırım Tatar Ağzı Sözlüğü I-II-III* (Karatay, 2011)⁴ gibi sözlüklerden taranarak tespit edilmiş ve Zühâl Yüksel'in *Kırım Tatar Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)* (2005) kitabında gramer bakımından nasıl yer aldıklarına değinilmiştir. Ayrıca *Polatlı Kırım Türkçesi Ağzı* (Yüksel, 1989) ve *Polatlı, Kerç ve Çongar Tatar Ağzıları* (Yüksel, 1985) gibi çalışmalarda bu kelimelerin yer alıp almadığına bakılmıştır.

2. İnceleme

Yukarıda belirtilen yöntem doğrultusunda Kırım Tatarcaya Moğolcadan geçen kelimeler isimler ve fiiller olmak üzere iki ana başlığa ayrılmış, isimler de kendi içinde alt başlıklarda tasniflenmiştir. Kelimelerin, Türkçe hangi dönemde görüldüyse gösterilmeye çalışılmış Moğolcada nasıl geçtiği, daha önceki çalışmalarda yer aldıysa nasıl yer aldığı, Kırım Tatarca sözlüklerdeki durumu hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

2.1. Kırım Tatarcasına Moğolcadan Geçen İsimler

2.1.1. Aile, Akrabalık Adları

2.1.1.1. *baca* "bacanak" < Moğ. *baza/baja* "bacanak"

Bu kelime *MWL*'de, "Other Kipchak Data" başlığının altında verilmektedir. Kelimenin Orta Moğolcadaki "iki kız kardeşin kocaları" anlamında *baja* "brother in law, sister husband" kelimesinden geçtiği bilgisi yer almaktadır (2006, s. 48/CrTat, s. 49). Éva Csáki'nin burada Kırım Tatarcası için kullandığı kaynak S. M. Üseinov'un *Qırımtatarca-Rusça Luğat* (CMNLP Dialog (1994)) adlı sözlüğüdür ve parantez içinde yazdığı numara, sayfa numarasıdır.

Moğolca-Türkçe Sözlük'te *baca* "isim, bacanak, birbirlerinden söz ederken bacanakların kullandıkları söz" olarak geçmektedir (Lessing, 2003, s. 149).

¹ 2006a (Makalenin devamında MWL kısaltması ile kullanılacaktır.)

² QTRL kısaltması kullanılacaktır.

³ QTRUL kısaltması ile kullanılacaktır.

⁴ DKTAS kısaltması ile kullanılacaktır.

Kırım Tatarcası sözlüklerinde hem *Baca* hem *bacanaq* kelimeleri bulunmakta ve birbirlerinin karşılığı olarak verilmektedir (QTRL, 2005, s. 40; QTRUL, 2008, s. 100).

DKTAS'ta *Baca* kelimesinin açıklamasında *bacanak* yer almaktadır ve kelimenin Moğolcadan geçtiği belirtilmektedir. Ardından da örnek bir atasözü bulunmaktadır: *Baca bacaga kelse baylı tana ökirir*. "Bacanak bacanağına gelince ahırdaki dana böğürür" (Karatay, 2011, 1, s. 273).

2.1.1.2. quda "dünür, görücü" < Moğ. quda "dünür"

Kelime, *MWL*'de Orta Moğolca ve yazılı Moğolcada evlenen çiftlerin anne babalarının birbirlerine karşı konumunu ifade eden *quda* şeklinde (2006, s. 130-131/CrTat, s. 163) geçmektedir.

Türk Dillerinde Akrabalık Adları adlı kitapta Moğolcadan geçen bu sözcüğün "dünür (güveyin veya gelinin babası), (erkek) görücü" anlamı taşıdığı kaydedilir ve sözcüğün Türkçede ilk olarak Harezmi Türkçesinde tespit edildiği bilgisi verilir (Li, 1999, s. 69).

Harezmi-Altınordu Türkçesi Sözlüğü'nde *quda* kelimesinin Moğolcadan geçtiği ve "hısım, akraba" anlamında kullanıldığı belirtilir, bu kelimedenden Türkçe +lık eki ile türetilmiş *kudalık* "dünür akrabalığı" kelimesi de madde başı olarak yer alır (Ünlü, 2012, s. 351).

Kırım Tatarcası sözlüklerinde *quda* ve *quda*'dan türetilmiş *quda* (*quda yibermek*), *quda-biliş*, *qudağiy*, *quda-qudağiy*, *quda-qudağiyliq*, *qudaliq* (*qudaliq etmek*, *qudaliqqa barmaq*), *qudapçe*, *qudana* (*quda+ana*), *qudaça*, *quda-qudaça* kelimeleri geçmektedir (QTRL, 2005, s. 129; QTRUL, 2008, s. 298)

DKTAS'ta *quda* kelimesinin karşılığında "1. Erkek dünür, gelinle güveyin babalarının ve erkek kardeşlerinin karşı tarafın bireylerine olan akrabalığı. 2. Düğünde gelini güveyin evine götüren kafiledeki erkekler." Açıklaması verilmektedir. Ayrıca bu sözlükte *quda* kökünden yedi isim ve bir fiil de türetildiği görülmektedir (Karatay, 2011, 2, s. 372):

kudagı (*qudağı*): 1. Kadın dünür, gelinle güveyin analarının karşı tarafın bireylerine olan akrabalığı. 2. Düğünde gelini güveyin evine götüren kafiledeki kadınlar.

kudagı (*qudağı*): 1. Dünür kadına, kadugı'ya sesleniş. 2. Kadın dünür.

kudagıylik (*qudağiyliq*): (Kadınlar için) Dünürlük. 1. Kadınların yeni gelini güveyin evine alıp gelme merasimi. 2. Bir kadının bu merasime katılma işi.

kudaka (*qudaqa*, *quda aqa*): Kızın eniştesinin yaşça büyük erkek kardeşi.

kudalaşmak (*qudalaşmaq*): Dünürleşmek, kız alıp verme yolu ile hısım olmak.

kudalık (*qudaliq*): (Erkekler için) Dünürlük.

kudapşe (*qudapşe*): Karı kocanın çocuklarına ve küçük kardeşlerine göre karı kocanın ablaları; hala, teyze.

kudaşa (*qudaşa*): Bir delikanlının yengesinin kız kardeşi.

Zühâl Yüksel'in *Kırım Tatar Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)* kitabında *qudapçe* < *quda+apçe* "hanım dünür" olarak açıklanmıştır (2005, s. 97).

quda kelimesi, *Polatlı Kırım Türkçesi Ağzı*'nda (Yüksel, 1989, s. 202), *Polatlı, Kerç ve Çongar Tatar Ağzları*'nda *quda* "dünür" olarak geçmektedir (Yüksel, 1985, s. 220).

2.1.2. Vücutun Bölgeleri, Organ Adları ve Hastalık Terimi

2.1.2.1. çiray "yüz, sima, çehre, bet" < Moğ. çiray "yüz, sima, çehre, bet"

Osman Fikri Sertkaya (1992, s. 268) ve Nikolaus Poppe (1962, s. 334) kelimenin Moğolcadan geldiğini belirtir.

Codex Cumanicus'ta "çehre, yüz, beniz, surat" olarak geçmektedir (Argunşah, 2015, s. 458).

"Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar" adlı makalede *çiray* kelimesi "Beden ile İlgili Terimler" başlığının altında incelenmekte ve Schönig, Poppe, Csáki gibi bilim adamlarının görüşlerine yer verilmekte, Moğolca sözlüklerdeki durumu nakledilmektedir (Çiçek, 2015, s. 55-56).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te "yüz, çiray, bet, beniz, çehre; dış görünüş cilt" şeklinde geçmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 305).

MWL'de kelimenin *Mmo çirai* şeklinde lehçelere geçtiği belirtilmekte ve *çere* ~ *çiray* olarak yer almaktadır (2006, s. 80/CrTat, s. 348).

Kırım Tatarcası sözlüklerinde kelimenin Rusça karşılıkları verilmekte, *çirayı qaçqan* tabiri örneklendirilip onun açıklamasında "beti-sıfatı qalmağan" denilmektedir. Devamında "çirayı külip başladı, çirayı keldi, çirayı bozuldı" tabirleri geçmektedir (QTRL, 2005, s. 310; QTRUL, 2008, s. 720).

DKTAS'ta *çiray* olarak geçmekte "yüz, sima, çehre" ile karşılanmakta ve mecaz anlamı için de *görünüş* karşılığı verilmektedir. *Çirayı sıtmak* "yüzünü buruşturmak" örneği de yer almaktadır (Karatay, 2011, 1, s. 489).

çiray kelimesi, *Polatlı Kırım Türkçesi Ağzı*'nda (Yüksel, 1989, s. 218), *Polatlı, Kerç ve Çongar Tatar Ağzıları*'nda (Yüksel, 1985, s. 228) "çiray: yüz, çehre" olarak geçmektedir.

Karay Türkçesi, Kırım Tatarcaya en yakın lehçeler arasındadır ve Abdülkadir Öztürk "Karaycadaki Alıntı Kelimeler" adlı makalesinin içinde "Moğolcadan Geçen Alıntı Kelimeler" başlığında 4 kelimeye yer vermiştir. Bunlar arasında *çiray* da yer almaktadır (2015, s. 157).

2.1.2.2. *qaburğa* "kaburga" < Moğ. *kabırğa* "kaburga"

Osman Fikri Sertkaya (1992, s. 268), Nikolaus Poppe (1962, s. 337), Osman Nedim Tuna (1972, s. 226) kelimenin Moğolcadan geldiğini ifade ederler. Tuncer Gülensoy, kelimenin kökeninin Moğolca olduğunu, *kaburga* "eğe kemiklerinin oluşturduğu kafes" < Moğ. (KWb., s. 174, 179) *qabırğa*, *qabisun*, *qabırğa* (Kow., s. 575) olarak belirtmektedir (2007, 1, s. 449).

Codex Cumanicus'ta *kaburka* "kaburga" şeklinde geçmektedir (Argunşah, 2015, s. 488).

"Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar" adlı makalede "Beden ile İlgili Terimler" başlığının altında incelenen kelimenin Moğolca *qabırğa*'dan geldiği belirtilmekte ve çeşitli bilim adamlarının görüşlerine ayrıntılı bir şekilde yer verilmektedir (Çiçek, 2015, s. 56).

Harezmi-Altınordu Türkçesi Sözlüğü'nde "kaburga" manasında kullanıldığı gösterilmektedir (Ünlü, 2012, s. 277).

Türkçe Sözlük'te *kaburga* kelimesinin kökeni Moğolcadan alıntı olarak gösterilmektedir (2011, s. 1253).

Kelime *MWL*'de *qaburğa* olarak geçmektedir (2006, s. 109/CrTat, s. 143).

Kırım Tatarcası sözlüklerinde Rusça karşılığı verilmekte, birinci anlamının içinde “qaburğa kemigi” anatomi örneği yer almaktadır. İkinci anlamında *qaburğaları çıqıp qaldı* örneği geçmektedir (QTRL, 2005, s. 114; QTRUL, 2008, s. 266).

DKTAS'ta *kabırğa* kelimesi “1. Kaburga kemiği, eğe kemiği. 2. Vücudun yanı. 3. Dağ ve bayır yamacı. 4. Bir insan kalabalığının sağ veya sol yanı, kanadı.” şeklinde açıklanmıştır (Karatay, 2011, 2, s. 174).

2.1.2.3. mañlay “alın” < Moğ. manglai “alın”

Bu kelimeyi Nikolaus Poppe, Moğolcadan geçen kelimeler arasında (1962, s. 336) gösterirken Sevim Erdem Çiçek de “Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar” adlı makalesinde, bu kelime hakkında Doerfer, Räsänen ve Csáki'nin de aynı fikirde olduğuna değinmektedir (2015, s. 57-58).

Codex Cumanicus'ta kelimenin “alın” manasında kullanıldığı ve Moğolcadan geçtiği gösterilmektedir (Argunşah, 2015, s. 525).

Moğolca İbni Mühennâ Lügati'nde bu kelime için Klasik Moğolcada *manglai* şeklinde olduğu, Modern Moğolcada “alın, yüz, beniz; baş, başkan, yüce, ulu, lider” anlamları için *manlay* ve *mangay* şekillerinin kullanıldığı belirtilir (Gül, 2016, s. 164).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te “alın; yüz, beniz; ön taraf, öncü kolu; şef, başkan; ilk, ilke, ileri, en başta gelen, en üstün yüce, ulu” anlamında *manglay*, *manay* kelimesi ile geçmektedir (Lessing, 2003, 1, 823).

Kelime *MWL*'de *mañlay* şeklinde verilmektedir (2006, s. 147/CrTat, s. 89).

Kırım Tatarcası sözlüklerinde Rusça karşılığı ile benzer kelime olarak *alın* yer almakla birlikte “mañlay kemigi, çıqıq mañlay, mañlay terini tökmek, keñ mañlay, mañlayına çertmek, açıq mañlay adam” gibi ifadelerde geçmektedir (QTRL, 2005, s. 146; QTRUL, 2008, s. 336).

DKTAS'ta *mañlay* “alın, mañnay” olarak verilmekte ve bu kelimedenden türetilmiş “mañlaylı, mañlaylık, mañlaysız, mañnay” gibi kelimeler de örnekleriyle yer almaktadır (Karatay, 2011, 2. s. 442-443).

Mañlay kelimesi, *Polatlı Kırım Türkçesi Ağzı*'nda (Yüksel 1989, 205), *Polatlı, Kerç ve Çongar Tatar Ağızları*'nda (Yüksel, 1985, s. 223) *mañlay* “alın” olarak geçmektedir.

2.1.2.4. müçe “organ” < Moğ. möçe “üye, dal, vücut dalı, kol veya bacak”

Moğolca-Türkçe Sözlük'te “üye, dal, vücut dalı, kol veya bacak” anlamında *möçe* yer almaktadır (Lessing, 2003, 1, s. 850).

Kelime hakkında *MWL*'de Kırım Tatarcası kısmında bir bilgi yoktur.

Kırım Tatarcası sözlüklerinde *müçe* olarak geçmekte, “organ” kelimesi ile karşılanmakta ve örnekleri verilmektedir (QTRL, 2005, s. 164; QTRUL, 2008, s. 372).

DKTAS'ta kelime ses değişikliği neticesinde *müşe* olarak geçmekte, dört farklı anlamı verilmekte, 1. anlamında anatomi terimi için “aza, organ; vücut bölümü” gösterilmektedir (Karatay, 2011, 2. s. 513-514).

2.1.2.5. soqur “kör” < Moğ. sohur “kör”

Codex Cumanicus'ta “şaşı göz” (Argunşah, 2015, s. 554) olarak açıklanan kelime “Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar” adlı makalede “Tıp Terimleri” başlığı altında incelenmektedir (Çiçek, 2015, s. 74-75).

Osman Nedim Tuna “Osmanlıcada Moğolca Kelimeler” adlı makalesinde “tek gözlü” manasında kullanıldığını belirtir, Türk lehçelerindeki örneklerine yer verir ve “*Kelime, Moğol Dili'nin en eski belgelerinden başlayarak her devirde kullanılmıştır ve bu dilin bütün lehçe ve şivelerinde bulunmaktadır. Buna karşı Türk Dili'nin, Mogolcanın kuvvetli tesiri altında olan, kuzey ve doğu şivelerinde görülmekte olup Türkçedeki en eski örneği de Kıpçakçadan daha eskiye gitmemektedir.*” açıklamasında bulunur (1976, s. 305).

Harezm-Altınordu Türkçesi Sözlüğü'nde “kör” manasında kullanıldığı gösterilmektedir (Ünlü, 2012, s. 527).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te *sohur* şeklinde geçmekte ve “kör, görmeyen” anlamı verilmektedir (Lessing, 2003, 2, s. 1132).

Moğolca İbni Mühennâ Lüğati'nde *soyur* olarak yazılmakta, “kör” anlamı verilmekte ve tarihî Moğolcada *soqur*, modern Moğolcada *sohor* olarak geçtiği belirtilmektedir (Gül, 2016, s. 225).

MWL'de kelimenin *MMo soqor* kelimesinden geçmiş olduğu belirtilmektedir (2006, s. 182/soqur CrTat, s. 256, 112).

Kırım Tatarcası sözlüklerinde *soqur* olarak geçmekte ve “kör” anlamı ile verilmektedir (QTRL, 2005, s. 227; QTRUL, 2008, s. 506).

DKTAS'ta *sokır* (*soqır*) ve ondan türetilmiş *sokıraymak~sokırlaşmak~sokırılanmak* “körleşmek”, *sokır cımran~ışan* “köstebek”, *sokır teke~köz baylawış* “kör ebe oyunu” kelimeleri bulunmaktadır (Karatay, 2011, 3. s.163).

2.1.2.6. tañlay “damak” < Moğ. tanglai “damak”

MWL'de kelime *MMo tanglai* “damak” kelimesinden geçmiş olarak belirtilmektedir (2006, s. 191/CrTatR, s. 119). Éva Csáki'nin bu kısaltma ile Kırım Tatarca için kullandığı kaynak Asanov vd.'nin (1988). *Krimskotatarsko-Russkiy Slovar* adlı sözlüğüdür, yanındaki numara sayfa numarasıdır.

Moğolca-Türkçe Sözlük'te *tangnay ~ tanglay* “ağız çatısı, sert art damak; tepe, tümsek; damak yüzeyi şeklinde olan süsleme şekli”olarak geçmektedir (Lessing, 2003, 2, s.1201).

Kırım Tatarcası sözlüklerinde *damak* anlamında verilmekte, *qattı ve yımşaq tañlay* şeklinde örneklendirilmektedir (QTRL, 2005, s. 243; QTRUL, 2008, s. 547).

DKTAS'ta kelime *tañlay* “damak” olarak geçmekte ve örnek cümleler verilmektedir (Karatay, 2011, 3, s. 285).

2.1.3. Hayvanlar ile ilgili Kelimeler

2.1.3.1. bütege “bıdırcın kuşu”< Moğ. bötege “kuş kursağı”

Moğolca-Türkçe Sözlük'te *betege(n)=beteke, beteki, betegi* “hayvandan geçen adale kurdu; kuşların kursağı” açıklaması bulunmaktadır (Lessing, 2003, 1, s. 161).

“Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar” adlı makalede bu kelime “Hayvanlar ve Onların Uzuvarları ile ilgili Terimler” başlığı altında incelenmekte ve “kuş cinsi hayvanların kursağındaki taşlık” anlamı verilmektedir (Çiçek, 2015, s. 58).

MWL'de kelime *MMo bötege* “kuş, kuş midesi” kelimesinden geçmiş olarak belirtilmektedir. Ancak Kırım Tatarcası ile ilgili bilgi verilmemiştir.

Kırım Tatar sözlüklerinden QTRUL'de “bıdırcın kuşu” anlamında *bötege/böteke* geçmektedir (2008, s. 121).

2.1.3.2. qarçığa “doğan, atmaca” < Moğ. qarçıqai “şahin, doğan”

Osman Fikri Sertkaya “Mongolian Words and Forms in Chagatay Turkish (Eastern Türkî) and Turkey Turkish (Western Türkî)” adlı makalesinde kelimenin Moğolcadan geçtiğine değinir ve örneklerini gösterir (1992, s. 269, 273).

Codex Cumanicus’ta *qarçı*, “atmaca, şahin” olarak geçmektedir (Argunşah, 2015, s. 492).

MWL’de kelimenin *MMo qarçıqai* kelimesinden geçtiği belirtilmektedir, ancak Kırım Tatarcasındaki bilgilere değinilmemiştir (2006, s. 58-59).

Moğolca-Türkçe Sözlük’te “harçagay; şahin, doğan” olarak geçmektedir (Lessing, 2003, 2, s. 1444).

Kırım-Tatar sözlüklerinde *qarçığa* kelimesi, “doğan, atmaca, şahin” gibi hayvanlar için kullanılmıştır (QTRL, 2005, s. 121; QTRUL, 2008, s. 283).

2.1.3.3. çılbur “zincir, dizgin” < MMo çilbür “dizgin”

Osman Nedim Tuna “Osmanlıcada Moğolca Kelimeler” adlı makalesinde *çılbur* kelimesinin “yular, yular sapı” manasında kullanıldığına değinir ve Türk Dili’ndeki en eski tanığı olarak Çağatayca’yı gösterir. Her iki dilde bütün lehçe ve şivelerde bulunduğunu ancak Moğolcada daha ilk metinlerde görülen bu kelimenin “çübur, çilbugur” olarak bilinen iki şeklinin bulunduğu bilgisini verir (1976, s. 289).

MWL’de kelimenin *MMo çilbür* kelimesinden geçtiği belirtilmektedir ancak Kırım-Tatar bilgilerine değinilmemiştir (2006, s. 78).

Moğolca-Türkçe Sözlük’te kelime *çilbugur* olarak bulunmaktadır, “çılbur, dizgin, gem veya yulara bağlı, uzun deri sicim, hayvanı bağlama ipi” anlamları verilmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 292)

Kırım Tatar sözlüklerinde *çılbur* kelimesi geçmekte ve *tizgin* kelimesi ile karşılanmaktadır (QTRL, 2005, s. 310; QTRUL, 2008, s.719).

2.1.3.4. dönen “tay” < Moğ. dönen “dört yaşındaki tay”

Hasan Eren *dönen* kelimesinin Moğolcadan geçtiğini makalesinde açıklamaktadır (2003, s.179-180).

“Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar” adlı makalede “At Yetiştiriciliği ile ilgili Terimler” başlığı altında incelenmekte ve “dört yaşındaki tay” ile karşılanmaktadır (Çiçek, 2015, s. 61-62).

MWL’de kelimenin *MMo dönen* kelimesinden geçtiği belirtilmektedir, Kırım Tatarcasındaki bilgi için (CrTatR, s. 49) yazmaktadır.

Moğolca-Türkçe Sözlük’te kelime *dön-e(n)* olarak geçmekte, “dört yaşında olan erkek hayvan (boğa, deve, fil); dört yaşındaki erkek çocuk” anlamları verilmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 1425).

Kırım-Tatar sözlüklerinde *dönen* kelimesi “tay/quluntay/qunan” ile karşılanmaktadır (QTRL, 2005, s. 64; QTRUL, 2008, s. 157).

DKTAS’ta kelimenin anlamı “üç yaşının içinde bulunan hayvan” olarak geçmekte ve örnek cümleler verilmektedir (Karatay, 2011, 1, s. 540).

2.1.3.5. noqta “yular, gem takımı” < Moğ. noqta “atların yuları”

Hasan Eren (2003, s. 182), Nikolaus Poppe (1962, s. 336), Osman Nedim Tuna (1972, s. 226) kelimenin Moğolcadan geldiğini ifade ederler.

“Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar” adlı makalede kelime “yular” ile karşılanmakta ve “At Yetiştiriciliği ile ilgili Terimler” başlığı altında incelenmektedir (Çiçek, 2015, s. 61)

MWL'de kelimenin *MMo noqta* kelimesinden geçtiği belirtilmektedir, Kırım Tatarcasındaki bilgi için (CrTatR, s. 96) yazmaktadır.

QTRUL'de *noqta* kelimesi “yular” anlamında kullanılmıştır (2008, s. 396).

2.1.3.6. *tasma* “tasma” < Moğ. “tasma, sıırım, dar deri kayış, şerit”

MWL'de kelimenin yazılı Moğolcadaki *tasam-a* şeklinden geçtiği belirtilmektedir. Kırım Tatarcasındaki bilgi için (CrTatR, s. 120) yazmaktadır.

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *tasam-a* şeklindedir, “tasma, sıırım, dar deri kayış, şerit” anlamları verilmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 1208).

Tuncer Gülensoy, kelimenin kökeninin Moğolca olduğunu belirtir, tanımını verir (2007, 2, s. 864).

Kırım Tatar sözlüklerinde *tasma* kelimesi “qaytan şerit” ile karşılanmaktadır (QTRL, 2005, s. 246; QTRUL, 2008, s. 554).

DKTAS'ta kelimenin iki anlamı “1. Hayvanların boynuna takılan kemer biçiminde bağ. 2. Kayış, dar ve uzun kesilmiş kösele, sıırım” şeklinde verilmekte ve örnek cümleler gösterilmektedir (Karatay, 2011, 3, s. 295).

2.1.4. Ağaç ile ilgili Kelimeler

2.1.4.1. *narat* “çam ağacı” < Moğ. çoğulu *narasun* “kozalıklı ağaçlar”

MWL'de kelimenin çoğul biçiminin Moğolcadaki *narasun* şeklinden geçtiği belirtilmektedir. Kırım Tatarcasındaki bilgi için (CrTatR, s. 94) yazmaktadır.

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *narasun* şeklindedir, “kozalıklı ağaçlar (çam, köknar gibi)” anlamları verilmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 883).

Kırım Tatar sözlüklerinden QTRUL'da *narat* kelimesi “çam ağacı” ile karşılanmaktadır (2008, s. 383).

DKTAS'ta kelime “çam ağacı, çam odun ve kerestesi, çam ağacından yapılmış olan” anlamlarıyla karşılanmıştır. Ayrıca bu kelimeye bir de Türkçe +lık eki getirilerek *naratlık* (*naratlıq*) “çamlık, çam ağaçlığı” kelimesi türetilmiştir (Karatay, 2011, 2, s. 521).

2.1.5. Eşya ile ilgili Kelimeler

2.1.5.1. *bağana* “direk, sütun” < Moğ. *bayana* “direk, sütun”

MWL'de kelimenin yazılı Moğolcadaki *bayana* şeklinden geçtiği belirtilmektedir. Kırım Tatarcasındaki bilgi için (CrTatR, s. 30) yazmaktadır.

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *bagan-a* şeklindedir ve “direk, sütun, kazık, destek, sırik, çadır kazığı, çatı kirişi” anlamları verilmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 107).

Kırım Tatar sözlüklerinde *bağana* olarak geçmekte ve “direk, sütun” anlamları yazmaktadır (QTRUL, 2008, s. 87; DKTAS, 2012, 1, s. 238).

DKTAS'ta kelime “direk, sütun” anlamında geçmektedir (Karatay, 2011, 1, s. 238).

2.1.5.2. *bosağa* “eşik” < Moğ. *bosaya* “eşik”

Osman Fikri Sertkaya “Mongolian Words and Forms in Chagatay Turkish (Eastern Türkî) and Turkey Turkish (Western Türkî)” adlı makalesinde kelimenin Moğolcadan geçtiğine değinir ve örneklerini gösterir (1992, s. 268-269).

MWL'de kelimenin Moğolcadaki *bosaya* şeklinden geçtiği belirtilmektedir. Kırım Tatarcasındaki bilgiler bulunmamaktadır.

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *bosug-a* şeklindedir ve “eşik, kapı eşiği; başlangıç” anlamları verilmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 196).

Kırım Tatar sözlüklerinde *bosağa* kelimesi “eşik” ile karşılanmaktadır (QTRL, 2005, s. 49; QTRUL, 2008, s. 121).

DKTAS'ta *bosaga* (*bosağa*) kelimesi “eşik” anlamıyla geçmekte ve örneklendirilmektedir (Karatay, 2011, 1, s. 347).

2.1.5.3. qayçı “makas” < Moğ. qayçı(n) “makas maşa”

MWL'de kelime kitabın başındaki tasnifte yer almakta ancak inceleme bölümünde geçmemektedir (2006, s. 17).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *q(h)ayçı(n)* şeklindedir; “kayç, sındı, makas, maşa, kerpeten” kelimeleri ile açıklanmaktadır (Lessing, 2003, 2, s. 1406).

Kırım Tatar sözlüklerinden QTRUL'da “makas” anlamında geçmektedir (2008, s. 272).

DKTAS'ta *kayçı* kelimesi ses değişikliği ile *kaysı* şeklinde geçmekte ve “makas” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (Karatay, 2011, 2, s. 250).

2.1.5.4. sadaq “okluk” < Moğ. sa'adaq “sadak”

Osman Nedim Tuna “Osmanlıca Moğolca Ödünç Kelimeler” adlı makalesinde bu kelimenin Türk dilinde nasıl ve nerede geçtiği bilgisini verir, ardından Moğolcada nasıl kullanıldığına değinir. Sonunda da “A. *-d- : M. -d- : T. -d- (> Osm. -y-, yak. -t-...) -daq (Moğolca nomen usus eki) Öyle ise Osm. *sadak* « M. *sagadag* (< *saga-* “sağmak)” şeklinde açıklama yapar (1972, s. 236).

MWL'de kelimenin yazılı Moğolcadaki *sa'adaq* şeklinden geçtiği belirtilmektedir. Kırım Tatarcası için (CrTatR, s. 105) bilgisi kullanılmaktadır (2006, s. 168).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *sagadag* olarak geçmekte, “kubur, ok kuburu, tirkeş” anlamları verilmektedir (Lessing, 2003, 2, s. 1020).

Kırım Tatar sözlüklerinde *sadaq* olarak geçmekte ve “oqluq, qurman” kelimeleri ile açıklanmaktadır (QTRL, 2005, s. 209; QTRUL, 2008, s. 468).

DKTAS'ta kelime *sadak* (*sadaq*) “okluk, içine ok konulan torba veya kutu” şeklinde geçmektedir (Karatay, 2011, 3, s. 90).

2.1.6. İnsani Özellikler ile ilgili Kelimeler

2.1.6.1. batır “cesur, yiğit” < Moğ. batur “cesur”

Nikolaus Poppe “Die Mongolischen Lehnwörter mi Komanischen” adlı makalesinde kelimenin Moğolcada *bağatur* olduğunu, Moğolcadan Farsçaya *bahadur* şeklinde geçtiğini belirtir (1962, s. 335).

MWL'de kelimenin Moğolcadaki *batur* kelimesinden geldiği, yazılı Moğolcada *baatar* olduğu ve “cesur” anlamında kullanıldığı yazar. Kırım Tatarcadaki bilgiler için (CrTat, s. 49) geçmektedir (2006, s. 47-48).

Tuncer Gülensoy, kelimenin kökeninin Türkçe-Moğolca olduğunu belirtir, “yiğit, cesur, alp” anlamlarını verir (2007, 1, s. 102).

Kırım-Tatar sözlüklerinde *batır* olarak geçmekte ve “mert, korku bilmez, cesur yürekli” anlamları belirtilir (QTRL, 2005, s. 39; QTRUL, 2008, s. 99).

DKTAS'ta kelime *batır* “bahadır, batur; yiğit, genç ve güçlü erkek, delikanlı; cesur; asker, koruma eri, muhafız” şeklinde geçmektedir (Karatay, 2011, 1, s. 278).

Batır kelimesi, *Polatlı Kırım Türkçesi Ağzı*'nda (Yüksel, 1989, s. 181), *batır* “cesur, yiğit” olarak geçmektedir.

2.1.6.2. *çeber* “becerikli” < Moğ. *çeber* “temiz, saf, duru”

MWL'de kelimenin Moğolcadan geçtiği belirtilir ve Kırım-Tatarcası için bilgi olarak (CrTat, s. 338) gösterilir (2006, s. 82).

Kıpçak Türkçesi Sözlüğü'nde *çeber* olarak geçmekte, Moğolca kökenli olduğu belirtilmekte “terbiyeli, kibar, zarif, alımlı” anlamı verilmekte ve Codex Cumanicus işaret edilmektedir (Toparlı vd. 2003, s. 47).

“Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar” adlı makalede “Sıfat ve Zarf Türündeki Sözcükler” başlığının altında *çeber* “terbiyeli, kibar, zarif, alımlı < Mo. *çeber*” şeklinde yer almakta ve kelime hakkında bilgiler bulunmaktadır (Çiçek, 2015, s. 65).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *çeber* olarak geçmekte, “temiz, pak, saf; arı, duru ve temiz, net, temiz, çıplak, kesintisiz” anlamları verilmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 269).

Kırım Tatar sözlüklerinde *çeber* olarak geçmekte, “mair, usta, mearetli, becerikli” karşılıkları verilmektedir ve kelimedden *çeberlik* kelimesi türetilmiştir (QTRL, 2005, s. 300; QTRUL, 2008, s. 697).

DKTAS'ta kelime madde başı olarak *çeber* “becerikli mahir, usta” şeklinde yer almaktadır (Karatay, 2011, 1, s. 484).

2.1.6.3. *çıdam*, *çıdamlı*, *çıdamlık*, *çıdamsız* “sabır, sabırlı, sabırlık, sabırsız” < Moğ. *çıda-* (fiil + Türkçe ekler) “dayanmak, yapabilmek”

Moğolca-Türkçe Sözlük'te *çıda-* fiili, “yetmek, dayanmak, üstesinden gelebilmek, üstün gelebilmek, yenebilmek” şeklinde açıklanmaktadır. Eski Türkçede rastlanmayan bu fiil ve fiilden türetilmiş şekillerine Kırım Tatarcasında hem fiil şekliyle (fiiller başlığında değerlendirilecektir) hem de bu kökten, Türkçe eklerle türetilmiş isimlere rastlanmaktadır.

çıdam “sabır”, *çıdamlı* “sabırlı”, *çıdamlık* “sabırlık”, *çıdamsız* “sabırsız” (QTRL, 2005, s. 308; QTRUL, 2008, s. 716).

çıdam “sabır”, *çıdamlı* “sabırlı” (Karatay, 2011, 1, s. 487).

Ayrıca belirtmek gerekir ki bu fiil ve fiilden türetilmiş şekillerine Kazan Tatarcasında ve Başkurt Türkçesinde rastlanmaktadır.

çıdam “dayanıklılık”, *çıdamlı* “dayanıklılık”, *çıdamlık* “dayanıklılık”, *çıdamlılık* “dayanıklılık”, *çıdamsız* “dayanıksız”, *çıdamsızlık* “dayanıksızlık” (Ganiyev vd. 1997, s. 402).

Başkurt Türkçesinde kelime, ç- > s- değişikliğinden dolayı kelimeler s' ile başlar: *sızam* “dayanıklılık”, *sızamalı* “dayanıklılık”, *sızamlılık* “dayanıklılık”, *sızamhız* “dayanıksız”, *sızamhızlanıw* “dayanıksızlaşmak”, *sızamhızlılık* “dayanıksızlık” (BTH, 1993, 2, s. 258-259).

2.1.6.4. *erke* “şımarık, nazlı” < erke “inatçı, şımarık (çocuk)”

MWL'de kelimenin Moğolcadan geçtiği belirtilir ve Kırım Tatarcası için verilere değinilmez (2006, s. 99).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelimenin ikinci anlamı olarak "inatçı, istekli, söz dinlemez, ters, kaprisli; şımarık (çocuk)" gibi anlamlar verilmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 523).

Kırım-Tatar sözlüklerinde *erke* olarak geçmekte, "oppa" karşılığı verilmektedir ve kelimededen *erkele-* fiili türetilmiştir (QTRL, 2005, s. 337; QTRUL, 2008, s. 786; Sava, 2016).

DKTAS'ta *erke* kelimesinin ikinci anlamında "şımarık" verilmiştir ve bu kelimedenden Türkçe eklerle türetilmiş *erkelemdir-*, *erkeleme-üw*, *erkelemek*, *erkelet-* gibi isim ve fiiller türetilmiştir (Karatay, 2011, 2, s. 30-31).

2.1.6.5. *nıq* "sıkı sıkı" < Moğ. *niy* "katı, sıkı, yoğun"

MWL'de kelimenin "sıkı sağlam, katı" anlamında Moğolcadaki *niy* kelimesinden geçtiği belirtilir. Kırım Tatarcası için bilgi olarak (CrTat, s. 210) gösterilir (2006, s. 160).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te *nig* "sığ, yoğunlaşmış, sık, ağır, katı, sıkı, yoğun" olarak yer almaktadır (Lessing, 2003, 1, s. 904).

Kırım Tatar sözlüklerinde *nıq* olarak geçmekte, "sıkı sıkı" karşılığı verilmektedir (QTRL, 2005, s. 178; QTRUL, 2008, s. 399).

2.1.6.6. *qaravul* "bekçi, korucu" < Moğ. *qara'ul* "karakol, bekçi, nöbetçi"

Osman Nedim Tuna "Osmanlıca Moğolca Ödünç Kelimeler" adlı makalesinde *karavul* (*Jjlj*) "karakol, ileri posta, gözcü, nöbetçi" şeklinde verdikten sonra kelimenin Türk dilinde nasıl ve nerede geçtiğini, Moğolcada nasıl kullanıldığını gösterir (1972, s. 227-228).

Harezmi-Altınordu Türkçesi Sözlüğü'nde kelime *qaravul* "karakol, nöbetçi, gözcü" şeklinde geçmektedir (Ünlü, 2012, s. 290).

"Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar" adlı makalede "Sıfat ve Zarf Türündeki Sözcükler" başlığının altında "qaraqul, qaravul, qaravulu 'karakol' < Mo. qaraqul" şeklinde geçmekte ve çeşitli bilim adamlarının görüşlerine yer verilmektedir (Çiçek, 2015, s. 71-72).

MWL'de kelimenin Moğolcadaki *qara'ul* kelimesinden geldiği belirtilir, ancak Kırım Tatarcasındaki bilgilere değinilmez (2006, s. 119).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *haragul* olarak geçmekte, "karakol, gözcü, nöbetçi, bekçi, keşif kolu" anlamları verilmektedir (Lessing, 2003, 2, s. 1439).

Kırım Tatar sözlüklerinde *qaravul* olarak geçmekte ve "saqçı" kelimesi ile karşılanmaktadır (QTRL, 2005, s. 121; QTRUL, 2008, s. 280).

DKTAS'ta kelime *karawıl* (*qarawıl*) "bekçi, nöbetçi, karakol; devriye" şeklinde geçmektedir. Ayrıca bu kelimedenden Türkçe eklerle türetilmiş bir isim *karawıllık* (*qarawıllıq*) "bekçilik", bir fiil *karawıllamak* (*qarawıllamaq*) "beklemek, bekçilik etmek" şeklinde iki kelime daha bulunmaktadır (Karatay, 2011, 2, s. 216).

2.1.6.7. *mergin* "keskin nişancı" < Moğ. *mergen* "iyi nişancı, bilge"

MWL'de kelimenin Moğolcadaki *mergen* kelimesinden geçtiği belirtilir ve Kırım Tatarcasındaki bilgi için (CrTat, s. 189) yazar (2006, s. 149-150).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *mergen* olarak geçmekte, "iyi nişancı, bilge; haberdar olan kişi, bilgili, öğrenmiş, akıllı, tecrübeli" anlamları verilmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 839).

Kırım Tatar sözlüklerinde *mergin* olarak geçmekte, “keskin nişancı” olarak açıklanmakta, *mergin olmaq* tabiri kullanılmış ve *merginlik* kelimesi türetilmiştir (QTRL, 2005, s. 152; QTRUL, 2008, s. 349).

DKTAS'ta kelime *mergîn* “keskin nişancı” şeklinde geçmekte ve bu kelimeden Türkçe ekle türetilmiş *merginlik* “keskin nişancılık, nişancılık” yer almaktadır (Karatay, 2011, 2, s. 468).

2.1.6.8. tentek “sersem, aptal, akılsız” < Moğ. teneg “ahmak, sesem, geri zekâlı”

MWL'de kelime, kitabın başındaki tasnifte geçmekte ama açıklama, inceleme kısmında yer almamaktadır (2006, s. 19). Dolayısıyla bu kelimenin Kırım Tatarcasındaki bilgileri burada bulunmamaktadır.

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *teneg* olarak geçmekte, “ahmak, budala, sersem; anlayışsız, geri zekâlı; ahmaklık, sersemlik” kelimeleri ile açıklanmaktadır (Lessing, 2003, 2, s. 1236).

Kırım Tatar sözlüklerinde *tentek* olarak geçmekte, “sersem, matüv, aňqaw, aqmaq, budala, avanaq, aqılsız” kelimeleri ile eşleştirilmektedir. Ayrıca bu kelimeden Türkçe eklerle “tenteklenmek, tentekleşmek” kelimeleri de türetilmiştir (QTRL, 2005, s. 255; QTRUL, 2008, s. 572).

DKTAS'ta *tentek* kelimesi ilk anlamı “sersem, aptal, akılsız” olmak üzere üç anlamla karşılır (Karatay, 2011, 3, s. 320). Ayrıca bu kelimeden Türkçe eklerle türetilmiş *tenteklen-*, *tenteklik* şeklinde bir isim ve bir fiil bulunmaktadır (Karatay, 2011, 3, s. 321).

2.1.7. Hava ile ilgili Kelimeler

2.1.7.1. boran “tufan” < Moğ. boro’an “borugan”

MWL'de kelimenin Moğolcadaki *boro’an* kelimesinden geçtiği belirtilir ve Kırım Tatarcasındaki bilgi için (CrTat, s. 61) bilgisi verilir (2006, s. 60).

Tuncer Gülensoy, *boran* kelimesini “rüzgâr, şimşek ve gök gürültüsü ile ortaya çıkan sağanak yağışlı hava” olarak tanımlamakta ve köken olarak Türkçe-Moğolca *borugan / buragan* kelimelerini göstermektedir (2007, 1, s. 161).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *borug-a(n)* “yağmur” şeklinde geçmektedir (Lessing, 2003, 1, s. 194).

Kırım Tatar sözlüklerinde *boran* olarak geçmekte, “tufan, afan-tufan” karşılıkları verilmektedir (QTRL, 2005, s. 49; QTRUL, 2008, s. 120).

DKTAS'ta kelimenin madde başı olarak *bora*, *boran*, *boragan* üç şekli vardır, üçü de birbirine referans vermekte ve “kasırğa, fırtına, tipi” anlamlarıyla karşılanmaktadır (Karatay, 2011, 1, s. 344).

2.1.7.2. salqın “serin” < Moğ. salki(n) “yel, rüzgâr”

MWL'de kelime kitabın başındaki tasnifte yer almakta ancak inceleme bölümünde geçmemektedir (2006, s. 19), dolayısıyla Kırım Tatarcasında nasıl geçtiği hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Kıpçak Türkçesi Sözlüğü'nde *salkun* geçmekte ve “esinti, rüzgâr” anlamı verilmekte, Codex Cumanicus işaret edilmektedir (Toparlı vd. 2003, s. 225).

“Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar” adlı makalede “Rüzgâr Terimleri” başlığının altında “salkun ‘esinti, rüzgâr’ < Moğ. salkın” şeklinde geçmekte ve kelime ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır (Çiçek, 2015, s. 63-64).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *salki(n)* “yel, rüzgâr” şeklinde yer almaktadır (Lessing, 2003, 2, s. 1034).

Kırım Tatar sözlüklerinde *salqın* olarak geçmekte, “serin” karşılığı verilmektedir (QTRL, 2005, s. 213; QTRUL, 2008, s. 474).

DKTAS'ta kelimenin madde başı olarak *salkın (salqın)* “hava ve su için serin, ılık ile soğuk arası; gölge, gölgelik, güneş ışınlarından korunmuş yer” yer almaktadır. Ayrıca bu kelimedenden türetilmiş “*salkınca (salqınca), salkınlamak (salqınlamak), salkınlanmak (salqınlanmaq), salkınlaşma (salqınlaşma-UW), salkınlaşmak (salqınlaşmaq), salkınlaştırmak (salqınlaştırmaq), salkınlatılmak (salqınlatılmaq), salkınlatmak (salqınlatmaq), salkınlı (salqınlı), salkınlık (salqınlıq), salkınsıramak (salqınsıramaq)*” gibi fiiller ve isimler bulunmaktadır (Karatay, 2011, 1, s. 101-102).

2.2. Kırım Tatarcasına Moğolcadan Geçen Fiiller

2.2.1. *çıda-* “dayanmak, tahammül etmek” < Moğ. *çida-* “dayanmak, yapabilmek”

MWL'de kelimenin Moğolcadan geçtiğine değinilmekte, Kırım Tatarcası için bilgi olarak (CrTat, s. 346) gösterilmektedir (2006, s. 76).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *çıda-* olarak geçmekte, “yetmek, dayanmak, yapabilmek, üstesinden gelmek, yenebilmek” kelimeleri ile açıklanmaktadır (Lessing, 2003, 1, s. 282).

Kırım Tatar sözlüklerinde *çıda-* olarak geçmekte, “sabretmek” ile açıklanmakta ve bu kelimedenden türetilen *çıdal-* fiili yer almaktadır (QTRL, 2005, s. 308, QTRUL, 2008, s. 716).

2.2.2. *yalğa-* “eklemek, ilave etmek” < Moğ. *jalğa-* “birleştirmek, eklemek”

MWL'de kelimenin Moğolcadan geçtiğine değinilmekte, Kırım Tatarcası için veriler geçmemektedir (2006, s. 58).

DKTAS'ta *yalğa-* fiili kelime başı *y->c-* değişiminden dolayı *calgaw* şekliyle geçmekte ve *calgaw*'dan türetilmiş *calgama-w; calga-, calgan-, calgat-* fiilleri ve *calğaw* “ek, eklenti” ismi türetilmiştir. Örnek cümleleriyle sözlükte yer almaktadır (Karatay, 2011, 1, s. 388-389).

Işılray I. Sava “Moğolcadan Kırım Tatarcasına Geçen “erkele-, töle-, yalğa-” Fiilleri Üzerine” adlı bildirisinde fiilin Kırım Tatarcası sözlüklerinde ne şekilde yer aldığını ve bu fiilden türetilmiş fiillerin kullanımlarını açıklamaktadır (2016, s. 130-135).

2.2.3. *maқта-* “methetmek, övmek” < Moğ. *makta-* “methetmek, övmek”

Nikolaus Poppe (1962, s. 336) ve Osman Nedim Tuna (1972, s. 232-233) kelimenin Moğolcadan geçtiğini belirtir.

Codex Cumanicus'ta “övmek, methetmek” anlamında *mahta-* fiili geçmektedir (Argunşah, 2015, s. 772).

“Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar” adlı makalede “Eylemler” başlığının altında kelime hakkında Csáki, Poppe, O. N. Tuna gibi bilim adamlarının görüşleri verilmekte, Moğol sözlüklerindeki bilgilere değinilmektedir (Çiçek, 2015, s. 84-85).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *magta-* “methetmek, övmek, yüceltmek, göklere çıkarmak, yere göğe koyamamak” şeklinde yer almaktadır (Lessing, 2003, 1, s. 812).

MWL'de kelimenin Moğolcadan geçtiğine değinilmekte, Kırım Tatarcası için bilgi olarak (CrTat, s. 182) gösterilmektedir (2006, s. 76).

Kırım Tatar sözlüklerinde *maqta-* olarak geçmekte, “methetmek, övmek” ile açıklanmakta ve bu kelimededen türetilen *maqtav*, *maqtavlı*, *maqtağanda*- *maqtay*, *maqtalğan*, *maqtalmaq* kelimeleri yer almaktadır (QTRL, 2005, s. 143-144; QTRUL, 2008, s. 331-332).

DKTAS'ta *makta-* (*maqta-*) “övmek, methetmek” fiili ve bu fiilden türetilmiş *maktal-* “övlmek”, *maktan-* “övünmek, gurur duymak”, *maktant-* “övlmesine sebep olmak”, *maktaş-* “birini övmek”, *maqtat-* “övme işini başkasına yaptırmak” gibi dönüşlü, ettirgen, edilgen çatılı fiiller türetilmiştir. Ayrıca aynı fiil kökünden *maktalma*, *-uw* “övlme”, *maktama*, *-w* “övgü”, *maktanış* “övünme, övünüş”, *maktanma*, *-uw* “övünme”, *maktanşak* “övüngen, farfara”, *maktanşaklık* “övüngenlik”, *maktaşma*, *-uw* “birbirini övme”, *maktawlı* “övlülen, övgü ile sözü edilen; meşhur, ünlü”, *maktawsız* “övgüsüz, övmesiz” gibi kelimeler türetilmiştir (Karatay, 2011, 2, s. 431-432).

maqta- kelimesi, *Polatlı Kırım Türkçesi Ağzı*'nda (Yüksel, 1989, s. 205), *Polatlı, Kerç ve Çongae Tatar Ağızları*'nda (Yüksel, 1985, s. 223) *mañlay* “alın” olarak geçmektedir.

2.2.4. toqta- “durmak” < Moğ. toqta- “durmak, hareketsiz kalmak”

Codex Cumanicus'ta *tohta-* “hafızada saklamak, korumak” şeklinde geçmektedir (Argunşah, 2015, s. 846).

“Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar” adlı makalede “Eylemler” başlığının altında “sabit olmak, durmak” karşılığıyla verilmiş, Doerfer, Räsänen, Haenisch gibi bilim adamlarının görüşlerine değinilmiş ve Moğolca sözlüklerdeki anlamı nakledilmiştir (Çiçek, 2015, s. 85).

Moğolca-Türkçe Sözlük'te kelime *toqta-* “durmak, dinmek, istirahat etmek; yerleşmek, hareketsiz kalmak, ayarlamak, sınırlamak, dengelemek, saptamak ya da yerleştirmek, belirlemek, bir sonuca ya da bir karara varmak, pekiştirmek, kesinleştirmek, karar vermek” anlamlarıyla karşılanmaktadır (Lesing, 2003, 2, s. 1257).

MWL'de kelimenin Moğolcadan geçtiğine değinilmekte, Kırım Tatarcası için bilgi olarak (CrTatR, s. 128) gösterilmektedir (2006, s. 199-200).

Kırım Tatar sözlüklerinde *toqta-* olarak geçmekte, “durmak” ile açıklanmakta ve bu kelimedenden türetilen, *toqtav*, *toqtaw-durav*, *toqtavsız*, *toqtalmaq*, *toqtama* kelimeleri yer almaktadır (QTRL, 2005, s. 264-265; QTRUL, 2008, s. 595-596).

DKTAS'ta *tokta-* “durmak, yürümez olmak, hareketini kesmek; işlemez olmak, çalışmamak, dinmek, kesilmek” şeklinde geçmektedir. Ayrıca bu fiilden türetilmiş *toktal-*, *toktaş-*, *toktatıl-*, *toktat-*, *toktattır-* fiilleri ile *toktawsız* “aralıksız, duraksız; durmaksızın” yer almaktadır (Karatay, 2011, 3, s. 357-358).

2.2.5. töle- “ödemek” < MMo tölö- / töle- “ödemek”

MWL'de kelimenin Moğolcadan geçtiğine değinilmekte, Kırım Tatarcası için bilgi olarak gösterilmemektedir (2006, s. 202-203).

Kırım Tatar sözlüklerinde *töle-* fiili “parasını, akçasını vermek” şeklinde geçer ve bu kelimedenden türetilmiş *tölemeli* “ödemeli, paralı” ismi de yer alır (QTRL, 2005, s. 252; QTRUL, 2008, s. 566).

DKTAS'ta *töle-* “ödemek, bedelini vererek zararını karşılamak, tanzim etmek” şeklinde geçmekte ve bu fiilden türetilmiş *tölen-*, *tölet-*, *tölettir-* fiilleri ile *tölemeli*, *tölemesiz*, *töleme* /*tölew* isimleri yer almıştır (Karatay, 2011, 3, s. 374).

Işılav I. Sava “Moğolcadan Kırım Tatarcasına Geçen “erkele-, töle-, yalğa-” Fiilleri Üzerine” adlı bildirisinde fiilin Kırım Tatarcası sözlüklerinde ne şekilde yer aldığını ve bu fiilden türetilmiş fiillerin kullanımlarını açıklamaktadır (2016, s. 130-135).

2.2.6. *yasa-* “*yap-, et-, eyle-, kıl-*” < Moğ. *yasa-* “*düzenle-*”

S. G. Clauson, Moğolcadaki “*yasa-* : kurmak, planlamak, sıraya koymak” fiilinden Türkçeye geçtiğini ve bu fiilin XIII. yüzyılın sonu ve XIV. yüzyılın başlarına kadar Türkçede görülmediğini belirtir (1972, s. 974).

“Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar” adlı makalede “Eylemler” başlığının altında incelen *yasa-* fiiline *Et Tuħfet’uz Zekiyye fi’l-Luğati’t Türkiyye*’de rastlanıldığına, Doerfer’in de bu kelime için geri dönen kelimelerden olduğunu belirttiğine, S. G. Clauson ve M. Ölmez’in Moğolcadan Türkçeye geçtiği yönündeki fikirlerine yer verilir (Çiçek, 2015, s. 86-87).

Kırım Tatarcası sözlüklerinde *yasa-* “yapmak, etmek, eylemek, kılmak”), *yasat-* “yapmak” şeklinde rastlanmaktadır (QTRL, 2005, s. 357; QTRUL, 2008, s. 828).

DKTAS’ta *yasa-* “meydana getirmek, oluşturmak, yapmak, etmek” fiili ve bu fiilden türetilmiş *yasal-, yasan-, yasat-, yasattır-* fiilleri ile *yasama, -w; yasanma, -w; yasawlı* isimleri yer almaktadır (Karatay, 2011, 3, s. 490).

Sonuç

Moğolcadan Türk diline ve lehçelerine geçen alınma kelimelerin incelendiği çalışmalar, Moğolca sözlükler ve çalışmaları, Türk dilinin tarihî dönemlerinin sözlükleri, Kırım Tatarca sözlük ve gramerleri göz önünde bulundurularak Moğolcadan Kırım Tatarcaya 29 isim ve 6 fiil olmak üzere 35 kelime geçtiğini görmekteyiz.

Bu 29 isim ve 6 fiil içinde bir maddedeki kelimedenden Türkçe eklerle türetilmiş kelimeler sayılara dâhil edilmemiştir (çıdamlı, çıdamlılık, çıdamsız; toktal-, toktaş-, toktatıl-, toktat-, toktattır- vb. gibi).

Türkçe eklerle türetilmiş kelimeler daha çok Dobruca Kırım Tatar Ağzı Sözlüğü’nde bulunmaktadır.

Çalışmamızda insani özellikler ile ilgili (8), organ adı (6), hayvanlar ile ilgili ad (6), eşya (4), akrabalık terimleri (2), hava ile ilgili terimler (2), ağaç adı (1) tespit edilmiştir.

35 kelimedenden *çıdam* (~çıdamlı~çıdamlılık~çıdamsız) kelimesi Moğolcadan Türkçeye ve Türk lehçelerine geçen kelimelerle ilgili yapılan daha önceki çalışmalarda hiç yer almamıştır.

Bu kelimelerden *qayçı, salqın, tentek* kelimeleri Eva Csàki’nin *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages* (2006) adlı kitabında baştaki listede geçmekte, ancak inceleme kısmında bu madde başları hiç bulunmamaktadır.

“*müçe, bütege, çılбір, qarçığa, bosağa qaravul, erke, yalğa-, töle-*” kelimeleri *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages* adlı kitapta incelenirken Kırım Tatarca bilgilere hiç değinilmemiştir. Ancak tarafımızdan tespit edilen bilgilere göre bu kelimeler ve bunlardan Türkçe ekler yoluyla türetilmiş diğer kelimeler Kırım Tatarcada kullanılmaktadır.

“*bagatur* (batır), *boruğan* (boran), *kabırğa* (qabırğa), *kıda*, *manglai* (mañlay), *mergen* (mergin), *sadağag* (sadağ)” kelimeleri Tuncer Gülensoy’un Altan Topçi (Moğol Tarihi) adlı çalışmasının içinde dipnotlarla açıklanmış, Moğolca (Moğolca-Türkçe) Kelimeler başlığında nerede geçtikleri listelenmiştir (2008, s. 139-147).

Tespit edilen kelimelerin bir kısmı Eva Csàki'nin *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages* (2006) adlı kitabında, Kazan Tatarcada ve Başkurt Türkçesindeki kullanım özellikleriyle incelenmiştir. Bu iki Türk lehçesi ve Kırım Tatarcanın Kıpçak Türkçesinin bir kolu olmaları, tarihin belli döneminde Altın Orda Devleti'nin bir parçası olarak ortak bir kültürel ve siyasi hayat sürmeleri Moğolcadan aldıkları kelimelere de tabii bir şekilde yansımıştır. Bu çalışmamızda Kırım Tatarcada yaşadığını tespit ettiğimiz fakat Eva Csàki'nin kitabında değinilmeyen kelimeleri de inceleyerek Moğolca alıntı kelimelere katkıda bulunmayı amaçladık.

Diller arası etkileşim, alıntı kelimeler konusunda yapılacak daha pek çok çalışma sayesinde alandaki eksiklikler tamamlanacaktır.

KAYNAKÇA

- ARGUNŞAH, M. vd. (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- ASANOV, Ş. A. vd. (1988). *Krımskotatarsko-Russkiy Slovar*. Kiev: Radyanska Şkola.
- Başkürt Tİlİnİñ HÜzlİğİ* (1993). I-II Tom. Moskova: Russkiy Yazık.
- BURAN, A. (2006). "Dil İlişkileri ve Kavram Tercümleri Üzerine Bir Değerlendirme". *XII. Uluslararası KİBATEK Edebiyat Şöleni* (10-17 Mayıs 2006). Bakü, Azerbaycan.
- CLAUSON, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Oxford at The Clarendon Press.
- CLAUSON, S. G. (2017). *Türkçe Moğolca Çalışmaları*. (çev. Fatma Kömürçü). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- CLYNE, M. (1987). "History of Research on Language Contact". *Sociolinguistics-Soziolinguistik*. (eds. U. Ammon-N. Dittmar-K. J. Mattheier). Berlin-New York: Walter de Gruyter: 452-459.
- CSÁKİ, É. (2006a). *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- CSÁKİ, É. (2006b). "Karaçay-Balkar'da Orta Moğolca Alıntı Fiiller". *Modern Türklük Araştırma Dergisi*. III/4: 36-65.
- DEMİR, N. (2003). "Popüler Dil Tartışmalarına Dil İlişkileri Açısından Bakış". *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz*. Ankara: Ankara Ticaret Odası-Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı: 37-44
- ÇİÇEK, S. E. (2015). "Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. LXIII/1: 49-98.
- ERCİLASUN, A. B. (2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Kadar Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- EREN, H. (2003). "Türkçede Moğolca Kalıntılar (Claus Scönig, Mongolische Lehnwörter im Westogusischen, Wiesbaden 2000, VI+20. Turcologica 47)". *Belleten*. LI/1: 171-186 .
- ERSOY, F. (2012). *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- GANIYEV, F. vd. (1997). *Tatarça-Türkçe Sözlük*. Kazan-Moskova: İnsan Yayınevi.
- GOEBL, H. (1996/1997). *Contact Linguistics I & II*. (ed. P. H. Nelde). Berlin-New York: Walter De Gruyter.

- GÜL, B. (2016). *Moğolca İbni Mühennâ Lügati*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- GÜLENSOY, T. (1974). "Eski ve Orta Türkçede Moğolca Kelimeler ve Moğolca-Türkçe Müsterek Kelimeler Üzerine Notlar". *Türkoloji Dergisi*. VI/1: 235-259.
- GÜLENSOY, T. (1984). "Dîvânu Lügâti't Türk ve Kutadgu Bilig'deki Moğolca Kelimeler Üzerine". *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*. Necati Akder Armağanı. XXII/1-2: 90-103.
- GÜLENSOY, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜLENSOY, T. (2008). *Altan Topçi (Moğolların Tarihi)*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- JOHANSON, L. (2007). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*. (çev. Prof. Dr. Nurettin Demir). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARAAĞAÇ, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARATAY, O. S. (2011). *(DKTAS) Dobruca Kırım Tatar Ağız Sözlüğü (I-II-III)*. Köstence.
- KARTALLOĞLU, Y. (2010). *Çağdaş Moğolcanın Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- KERİMOĞLU, C. (2014). *Kuram ve Uygulamalarla Dilbilim, Göstergibilim ve Türkoloji Genel Dilbilime Giriş*. Ankara: Pagem Akademi.
- KRUEGER, J. R. (1975). "Mongolian Studies". *Journal of the Mongolia Society*. 2: 143-149. (Bu makale Mustafa Kaçalın tarafından Türkiye Türkçesine çevrilmiştir: http://journals.manas.edu.kg/mjsr/oldarchives/Vol02_Issue04_2002/270.pdfMustafa)
- LESSING, F. D. (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük*. (çev. Günay Karaağaç). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LI, Y. S. (1999). *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*. İstanbul: Simurg Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- ÖZTÜRK, A. (2015). "Karaycadaki Alıntı Kelimeler". *Gazi Türkiyat*. 16: 143-164.
- POPPE, N. (2016). *Moğolca İbni Mühennâ Lügati*. (çev. Günay Karaağaç). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- POPPE, Nikolaus (1962). "Die Mongolischen Lehnwörter im Komanischen". *Németh Armağanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 331-340.
- SAVA, I. I. (2016). "Moğolcadan Kırım Tatarcaya Geçen "erkele-, töle-, yalğa-" Fiilleri Üzerine". *XI. Büyük Türk Dili Kurultayı Bildiri Kitabı*. Budapeşte-Macaristan: 130-135.
- SAVA, I. I. (2017). "Dobruca Kırım Tatar Ağızında Yaşayan ve Kırım Tatar Edebî Dilinde Var Olmayan Moğolca Alıntılar". *XII. Büyük Türk Dili Kurultayı Bildiri Kitabı*. Bükreş-Macaristan: 119-123.
- SERTKAYA, O. F. (1987). "Mongolian Words and Forms in Chagatay Turkish (Eastern Turkî) and Turkey Turkish (Western Turkî)". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. XXXV/1987: 265-280.
- SERTKAYA, A. G. (2014). "Moğolca'dan Türkçeye ve Türkçeden Moğolcaya Geçen Kelimelerin Sistematiği ve Bu Alınçlamalar Üzerinde Yapılan Çalışmalar". *Türkçe ile*

Moğolca İlişkileri Kurultayı (17 Ekim 2014). Gazi Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Merkezi (Yayımlanmamış bildiri).

- THOMASON S. G. (2001). *Language Contact*. Washington, D. C.: Georgetown University Press.
- TOPARLI, R. vd. (2003). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TUNA, O. N. (1972). "Osmanlıcada Moğolca Ödünç Kelimeler". *Türkiyat Mecmuası*. XVIII: 209-250.
- ÜNLÜ, S. (2012). *Harezmi-Altınordu Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- ÜSEİNOV, S. M. (1994). *Qırımtatarca-Rusça Luğat*. CMNLP Dialog.
- ÜSEİNOV, S. M. (2005). (QRL) *Qırımtatarca-Rusça Luğat*. Simferepol-Aqmescit: "Ocaq".
- ÜSEİNOV, S. M. (2008). (QRUL) *Qırımtatarca-Rusça-Ukraince Luğat*. Aqmescit: "Tezis" Neşriyat Evi.
- YILDIZ, H. (2020). *Maniheist Uygur Metinlerinde Çince Alıntılar*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- YÜKSEL, Z. (2005). *Kırım Tatar Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)*. Ankara: Semih Eğitim Kültür Yayınevi.
- YÜKSEL, Z. (1989). *Polatlı Kırım Türkçesi Ağzı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- YÜKSEL, Z. (1985). *Polatlı, Kerç ve Çongar Tatar Ağzları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- WEINREICH, U. (1953). *Languages in Contact, Findings and Problems*. New York: Linguistic Circle of New York.